

Основні цілі-функції громадянського виховання базуються на уявленні про сутність людини як абсолютної цінності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления: Пер. с англ. — М., 1997.
2. Дьюи Дж. Школа и общество. — М., 1924. — 168 с.
3. История педагогики и образования. / Под. ред. А.И. Пискунова. — М., 2001. — 512 с.
4. Рогачева Е.Ю. Педагогика Дж.Дьюи в контексте разных культур // Педагогика. — 2003. — №8. — С. 88–95.
5. Фромм Э. Бегство от свободы / Пер. с англ.; Общ. ред. П.С. Гуревича. — М.: Прогресс, 1995. — 270 с.
6. Apple M. Ideology and Curriculum. — N.Y., 1980. — 163 p.
7. Goodlad J.M. A Place Called School. — N.Y., 1983. — 123 p.
8. Maslow A.N. The Father Reaches of Human Nature. — N.Y., 1971. — 137 p.
9. Miller R. Humanism and Education. — N.Y., 1974. — 115 p.
10. Weinstein G., Fantini M. Toward Humanistic Education: A Curriculum of Affect. — N.Y., 1970. — P. 21–29.

Ірина СУЛИМ

КЕРІВНИЦТВО САМОСТІЙНОЮ ПОЗААУДИТОРНОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ США ТА ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ

Стаття присвячена висвітленню зарубіжного досвіду організації самостійного навчального процесу, аналізу керівництва самостійною позааудиторною роботою студентів педагогічних коледжів США.

Сучасний стан міжнародних зв'язків України у різноманітних сферах життєдіяльності, вихід її у європейський та світовий простір, нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії потребують певних трансформацій у сфері освіти як важливого державного інституту, у тому числі й у галузі організації самостійного навчання. Удосконалення системи організації самостійного навчання студентів сприятиме поліпшенню якості підготовки спеціалістів, спонукатиме їх до самостійного творчого мислення, до самовдосконалення, самовиховання. **Мета статті** — висвітлити зарубіжний досвід організації самостійного навчального процесу, а саме питанням керівництва самостійною позааудиторною роботою студентів педагогічних коледжів США.

Важливим джерелом для вивчення американської освітньої системи є праці Дж. Брофі, П. Сеттлера, Р. Сторра, Ч. Дж. Пінга, Дж. Бічампа, Дж. Барроу, Г. Флендерса, Д. Хеннінгса та ін. Питання керівництва самостійною позааудиторною роботою студентів педагогічних коледжів США досліджували такі американські педагоги-дослідники: Р. Фарр, К. Франк, К. Джервіс, М. Діксон, М. Манінг, А. Комбс, Г. Д. Борр, Дж. Сорінг.

Аналіз системи оцінювання знань, здобутих студентами педагогічних коледжів США у процесі виконання самостійної позааудиторної роботи, свідчить, що вона є досить чіткою, задовольняє сучасні вимоги багаторівневої освіти, стимулює досягнення високих результатів у навчанні, передбачає диференційований підхід до кожної дисципліни як науки та складової навчальної програми, має ефективний інструментарій оцінки рівня знань і якості навчання. Система оцінювання вищої школи США вважається ефективною, якщо вона відповідає таким основним вимогам:

- відображає глибину засвоєння навчального матеріалу, тобто точно реагує на рівень засвоєння студентами знань, навичок та умінь;
- активізує процеси самоосвіти та самовиховання, стимулює активну самостійну роботу в оволодінні професійними дисциплінами;
- забезпечує об'єктивність та індивідуальний підхід до оцінки рівня знань і якості навчання кожного студента як особистості [9].

Для американських педагогічних коледжів характерною є особлива система обліку самостійної навчальної діяльності студентів. За одиницю її вимірювання береться залікова година або залікова одиниця — кредит. Одна залікова одиниця становить у середньому 3 години

навчальної роботи студента щотижня протягом усього семестру або 45 годин навчальної роботи за умови 15 тижнів у семестрі. Ця цифра охоплює необхідну кількість годин аудиторних занять і час самостійної роботи. Кожна залікова одиниця означає 1 годину на тиждень лекцій або практичних занять або 3 години лабораторного практикуму чи домашньої роботи. Загалом, плануючи навчальний процес, в американських вузах враховують, що на 1 годину аудиторних занять студент витрачає 2 години самостійної позааудиторної роботи. Для одержання того чи того ступеня встановлюється мінімальна кількість залікових одиниць, які мають набрати кандидати за час навчання. Для навчального плану з орієнтацією на одержання звання магістра освіти обов'язкова кількість кредитів (заліків) від 42 до 48 (від 210 до 240 год.) на семестр. Навчальні курси в межах цього плану розділені на 3 блоки: теоретичні курси, предмети практичного спрямування, дослідницька робота. Четвертим додатковим блоком можна вважати таку форму самостійної позааудиторної роботи, як практика в школі. Відповідно до навчального плану для магістра гуманітарних наук студент повинен набрати меншу кількість кредитів — 36: 9 кредитів (тобто 45 год.) — за ознайомлення і успішне опрацювання матеріалу теоретичних курсів; 9 кредитів — практичні курси; 3 кредити (15 год.) — робота в школі; 3 кредити — теоретичні розробки; 12 кредитів (90 год.) — курсова робота або успішне опрацювання матеріалу з елективних курсів.

Зміст освіти містить критерії оцінювання самостійної навчальної роботи. Особлива увага приділяється формуванню всебічного глибокого розуміння сутності оцінки як важливої педагогічної категорії, а також умінню її ефективного застосування на практиці. За умов неперервної самостійної освіти мета оцінки — забезпечення студентів конструктивною інформацією про якість їх знань і визначення напрямів їх удосконалення. Тобто оцінка слугує цілям діагностики, коректування і спрямування самостійної діяльності; функція її — творча, формуюча, а не контролююча.

Одним зі стрижневих моментів самостійного позааудиторного навчання студентів американських коледжів є самооцінка. Майбутніх педагогів у процесі навчання орієнтують на усвідомлення самооцінювання. Однією з найбільш важливих характеристик цього процесу є безперервність. Оцінювання присутнє і діє протягом усього процесу самостійного навчання, створюючи умови для постійного процесу зворотнього зв'язку, діагностики і коректування самостійної навчальної діяльності. Методи і прийоми оцінки при цьому досить нетрадиційні, наприклад, обмін думками з колегами, спостереження і аналіз поведінки студента в звичайному навчальному середовищі тощо [3].

Американські педагоги вважають, що володіння технікою оцінювання є одним з основних умінь ефективної роботи викладача, а ефективність оцінювання залежить від чітко сформульованих критеріїв. Тому американських учителів навчають чіткій постановці цілей та їх адекватній перевірці — тестуванню. Пріоритетним вважається поточне тестування, яке допомагає своєчасно коректувати навчальну програму і уточнювати педагогічні цілі в процесі самостійного навчання.

Виділяють два типи оцінювання: формуюче (formative) і підсумкове (summative). Перше використовують для заохочення студента на початку та під час самостійного навчального процесу. Формуюче оцінювання включає попереднє тестування, контрольні тести з метою заохочення, спостереження за самостійними завданнями, що виконані студентами. Підсумкове оцінювання, яке є спробою встановити обсяг засвоєних знань, як правило, використовують після завершення певного етапу самостійного навчання. Наведемо приклади тестів, які найчастіше застосовуються для перевірки знань, здобутих студентами педагогічних коледжів США у процесі виконання самостійної позааудиторної роботи:

1. Тест з конкретної теми для письмового виконання, який дається на досить довгий відрізок часу — 45 хвилин і більше.

2. Тест, який передбачає відповіді типу “так” і “ні”. Кількість запитань у тесті від 30 до 100. Обов'язкова вимога до тестів такого типу — чітке формулювання питань, щоб суть їх була абсолютно зрозумілою для студентів і виключала можливість механічних відповідей.

3. Тест, спрямований на визначення умінь студентів самостійно формулювати запитання з визначеної теми.

4. Тест, який передбачає групування студентами запитань з даної теми, запропонованих викладачем хаотично.

5. Тест, який передбачає групування відповідей на запропоновані викладачем запитання з різних тем (метод вибору).

6. Тест, який передбачає вибір однієї правильної відповіді на запитання.

7. Тест, який передбачає вибір правильного запитання на запропоновані варіанти відповідей.

8. Тест, який передбачає вибір найбільш відповідного запитання (одного із запропонованих), яке б повністю відповідало даній відповіді. Усі запропоновані запитання правильні, але підкреслюється найбільш вдалий та точний, на погляд студента, варіант.

9. Тест, який передбачає виявлення і формулювання проблеми на основі набору запропонованих запитань. Питання можуть бути систематизовані і поставлені безсистемно.

10. Тест, який передбачає сортування правильних відповідей відповідно до запитань.

Офіційні підсумки результатів самостійного навчання кожного студента підбиваються наприкінці кожного семестру. Для цього, як правило, використовується така система балів: А = 4,00 балам за залік і є вищою оцінкою знань ("відмінно"); А/В = 3,50 — середнє між вищою ("відмінно") та доброю оцінкою; В = 3,00 — "добре"; В/С = 2,50 — середнє між "добре" та "задовільно"; С = 2,00 — "задовільно"; С/Д = 1,50 — середнє між "задовільно" і "незадовільно"; Д = 1,00 — "незадовільно"; Д/Ф = 0,50 — середнє між "незадовільно" та "дуже погано"; Ф = 0,00 — "дуже погано" (найнижча оцінка знань). Іноді, для більш точної оцінки знань студентів, використовуються й такі оцінки: А+ (означає — "блискучі знання"); А- (дорівнює 3,80–3,90); А/В+ (дорівнює 3,60–3,70); А/В- (дорівнює 3,30–3,40); В+ (дорівнює 3,10–3,20); В- (дорівнює 2,80–2,90); В/С+ (дорівнює 2,60–2,70); В/С- (дорівнює 2,30–2,40); С+ (дорівнює 2,10–2,20); С- (дорівнює 1,80–1,90); С/Д+ (дорівнює 1,60–1,70); С/Д- (дорівнює 1,30–1,40); Д+ (дорівнює 1,10–1,20); Д- (дорівнює 0,80–0,90); Д/Ф+ (дорівнює 0,60–0,70); Д/Ф- (дорівнює 0,30–0,40); Ф+ (дорівнює 0,10–0,20). Оцінки F- не існує.

Академічна успішність студента вважається доброю, якщо набраний ним середній бал становить не нижче 3,00. Якщо цей бал не нижче 2,00, рівень навчання студента є цілком задовільним. Якщо ж цей бал нижче ніж 2,00, академічне становище студента вважається під загрозою: у цьому випадку студенту надається академічний випробувальний строк. Наприкінці наступного семестру академічна успішність цього студента підлягає перевірці.

Академічні ради коледжів постійно контролюють академічний стан успішності студентів, прогнозують можливі утруднення у набутті знань студентами та намагаються запобігти їм. Якщо студент не виконав усієї роботи, необхідної для оволодіння тим чи тим курсом, не виконав завдання самостійної позааудиторної роботи і його середній бал нижчий за 2,00, то він має академічну заборгованість (незавершеність).

Незавершеність (академічна заборгованість) — це навчальна категорія, яка означає, що студент не виконав усієї академічної роботи, необхідної для оволодіння тим чи тим курсом. Такому студенту призначається термін, упродовж якого він повинен виправити становище. Як правило, термін такого випробувального строку не може перевищувати одного місяця з моменту початку нового семестру. У виключних випадках наданий строк для ліквідації академічної заборгованості може бути збільшено за письмовою згодою викладача.

Аналізуючи питання оцінювання та управління самостійною позааудиторною роботою студентів педагогічних коледжів США, варто звернути увагу на такий вид поточного і підсумкового контролю як метод постановки запитань. Він успішно застосовується як на індивідуальному, так і груповому рівнях і допомагає найбільш адекватно оцінити самостійну роботу кожного студента. Запитання розподіляють на проблемні і оцінюючі; останні більш прості і не передбачають дискусії з проблеми, проблемні ж націлені саме на вирішення проблеми в дискусії. При цьому викладач виконує функцію консультанта: "він повинен допомогти студентам знайти правильну відповідь, використовуючи методи стимулювання відповіді, підказування, метод уточнення запитання" [7].

Педагоги проводять консультування студентів, яке охоплює усі компоненти самостійного навчання, — від постановки цілей до аналізу результатів і коректування навчальної взаємодії. Консультування слід розглядати як самостійно організовану структурну одиницю взаємодії викладача і студентів і необхідну умову забезпечення цілісного процесу самостійного позааудиторного навчання.

Головна мета консультування студентів з виконання самостійної роботи включає в себе:

- діагностичне дослідження інтересів, нахилів, мотивів студентів;
- коригування стратегій самостійного здобуття інформації і виявлення відповідності цілям навчання;
- надання допомоги в набутті чи переорієнтації індивідуально-соціальних навичок, адаптуванні до різноманіття навчальних ситуацій;
- спрямування до набуття навичок самостійного вирішення проблем і прийняття рішень.

У системі консультування виділяють 4 етапи:

- 1) діагностика навичок самостійного навчання, здібностей, інтересів, когнітивних можливостей, установок, мотивації студента на основі інтерв'ювання, індивідуального тестування;
- 2) реалізація програми консультування з врахуванням емоційного фактора спілкування, а також особливостей когнітивного, волевого, афективного аспектів особистості кожного з студентів;
- 3) удосконалення консультативної взаємодії;
- 4) контроль за реалізацією педагогічної програми консультування з метою удосконалення процесу самостійного навчання.

Методи консультування у системі керівництва самостійної позааудиторною роботою студентів педагогічних коледжів США можна згрупувати таким чином:

- методи консультування з особливим наголосом на позитивних аспектах розвитку і адаптації;
- методи консультування, спрямовані на усунення інтелектуального і емоційного дискомфорту і удосконалення навичок спілкування.

Консультант у системі самостійного індивідуалізованого навчання повинен досконало володіти методикою постановки запитань. Запитання консультанта у процесі його взаємодії зі студентом повинні бути спрямовані на:

- конкретизацію певного аспекту проблеми консультування;
- активізацію участі студента у вирішенні її;
- виявлення і розв'язання протиріч між змістом навчальної проблеми та індивідуальними особливостями (мислення, пам'яті, інтересів, підготовки) кожного окремого студента.

Позитивне емоційне ставлення до результату консультування виникає у студента як наслідок емоційної підтримки консультантом його зусиль. Створення психологічного клімату, сприятливого для ефективного управління самостійною позааудиторною навчальною діяльністю студента в процесі консультування, базується на використанні стилю співробітництва у взаємодії консультанта і студента. Основа цього стилю — обов'язково позитивне ставлення до студента, взаємне прийняття суб'єктів взаємодії, високий рівень довіри, відвертість, відсутність агресивності.

Досить поширеною в американських університетах та коледжах є методика “навчаючого консультування” (Learning Counseling Model), головна мета якої передбачає: забезпечення системності консультування; досягнення відчуття задоволення від процесу консультування; ефективне використання кожного етапу консультування; редукцію відчуття тривожності, невпевненості та інших почуттів, що заважають нормальному процесу консультування.

Розроблена в американських педагогічних коледжах методика індивідуального консультування, що готує студентів до самостійної позааудиторної роботи, є 8-кроковою системою послідовних процедур:

- діагностика параметрів когнітивних стилів;
- визначення рівня флексибільності (гнучкості) і складності структури когнітивної системи студента;
- встановлення етапу когнітивного розвитку студента;
- формулювання проблеми на основі врахування особистісних характеристик студента і консультанта та взаємодії їх когнітивних стилів;
- визначення проміжних і кінцевих цілей консультування;
- моделювання системи взаємодії студента і консультанта;
- аналіз і узагальнення результатів процесу взаємодії студента і консультанта.

Найбільш доцільно розглядати консультування в єдності із загальними завданнями самостійного позааудиторного навчання і у взаємозв'язку з усіма його компонентами. У цьому випадку консультування сприяє збереженню цілісності навчального процесу і виступає як одна з умов індивідуалізації освіти та реалізації моделі самостійного навчання, центрованої на студентів.

В американській системі педагогічної освіти часто використовують два терміни “атестація” і “оцінювання” як синоніми, що доповнюють один одного [4]. Проте існує й певна відмінність між ними. Зокрема “атестація” означає “збір інформації чи даних”, в той час як “оцінювання” належить до процесів перевірки інформації з метою виявлення доказів і надання їм певної оціночної ваги [4].

Останнім часом термін “атестація” найчастіше використовується для опису процесів збору переконливих свідчень активного учіння студентів педагогічних коледжів [5]. Іншими словами, поняття “атестація” означає аналіз результатів ставлення студента до виконання навчальних завдань. Результати самостійного учіння студентів постійно збираються, аналізуються і пізніше використовуються для корекції і зміни курсу. Ці результати зберігаються у спеціальній папці, портфелі цінних документів або в портфоліо.

Термін “портфоліо” (базуючись на буквальному розумінні цього слова: “портфель цінних паперів”) означає у широкому значенні набір документів певного типу, що розкриває індивідуальні здібності та інтереси володаря.

Портфоліо дуже широко використовується для оцінювання самостійної позааудиторної роботи студентів педагогічних коледжів США. Деякі портфоліо відіграють функції стандартних тестів [2]. Портфоліо дуже широко використовується для оцінювання самостійної позааудиторної роботи студентів педагогічних коледжів США. Деякі портфоліо відіграють функції стандартних тестів.

У цілому в США не існує однозначного підходу чи стандарту до використання портфоліо. Аналіз літератури дає змогу говорити про існування трьох популярних типів портфоліо, що використовуються як при підготовці вчителів, так і під час виконання самостійної позааудиторної роботи студентів, наприклад, проходження педагогічної практики: “робочий портфоліо”, “шоукейс портфоліо” (колекціонування та відображення простих візуальних засобів навчання) і “портфоліо для записів”. Використання їх залежить від навчальної мети курсу самостійної роботи.

“Робочий портфоліо” найчастіше використовується в організації самостійної роботи студентів та допомагає педагогу і студенту оцінити разом учіння останнього. Студент вибирає види завдань, виконання яких переконливо доводить його прогрес у набутті знань, умінь, навичок у процесі виконання самостійної позааудиторної роботи. Студент самостійно визначає траєкторію свого подальшого професійного зростання.

“Шоукейс портфоліо” складається за принципами художньої колекції, яка розробляється з метою показу найцікавіших видів самостійної роботи студента. Елементи роботи, етапи її виконання, як правило, не відображаються. Викладач мотивує студентів до створення оригінальних праць, власних винаходів, до самостійного розроблення проектів, проведення дослідження і видання невеликих публікацій на його основі. Студент має право обирати спосіб самопрезентації. Щоденна самостійна позааудиторна педагогічна діяльність студента, як правило, не відображається в “шоукейс портфоліо” [8].

“Портфоліо для записів” часто ведеться разом з “шоукейс портфоліо”. У ньому педагог і студент зберігають зразки необхідної атестації і оцінювання самостійної позааудиторної роботи, а також роботи, які були так чи так оцінені викладачем. Портфоліо цього типу відображає динаміку професійного зростання студента з точки зору педагога. Часто ці записи стають частинами робочих портфоліо. З часом портфоліо перетворюється на досить багатий банк даних студента.

Залучення студентів до атестації і оцінювання дає їм змогу контролювати власний процес набуття знань і умінь, що водночас готує студентів до відповідального ставлення до власного навчання. Педагог при цьому може допомагати студентам під час консультацій у виборі найкращої форми самостійної роботи, створювати можливості для рефлексивного обговорення її цінності й значення. Тобто, самооцінка студентів виступає рушійною силою їхньої роботи над портфоліо [1].

Спочатку студенти потребують керівництва з боку викладача щодо рефлексивного аналізу продуктів своєї самостійної діяльності, поступово набуваючи вміння рецензування власних

здобутків під час виконання самостійної позааудиторної роботи. Одним з шляхів формування цих умінь виступає моделювання студентами ходу мислення педагога, що відбувається за допомогою постановки викладачем питань. Такий вид роботи налаштовує майбутніх педагогів на рефлексивну діяльність під час виконання подальшої самостійної педагогічної діяльності.

Одним з важливих питань оцінювання самостійної роботи студентів за портфоліо, на яке в американських педагогів поки немає однозначної відповіді, є виставлення академічного балу. Оцінювання робіт, які входять до портфоліо, підводить студента до розуміння того, що саме викладач, а не той, хто виконував роботу, встановлює критерії відбору позитивного змісту і його рівнів. Це, в свою чергу, зменшує мотивацію студента до прийняття самостійних рішень педагогічних завдань, і далі — послаблює інтерес студента у справі самооцінювання. Для уникнення цієї ситуації педагоги пропонують:

1) дозволяти студентам самостійно визначати для оцінювання певну кількість завдань, які вони включили до портфоліо.

2) дозволяти студентам обмежену елективність самостійних завдань;

3) виставляти оцінку за портфоліо разом зі студентом на атестаційній конференції.

Студентські портфоліо надають педагогам можливість разом з тими, хто навчається, атестувати і оцінювати їх уміння і здібності, здобуті у процесі виконання самостійної роботи. Саме спільний аналіз з аргументованою і вираженою самостійною оцінкою студентами своїх робіт виступає серцевиною портфоліо-конференцій. Фокус цих конференцій може бути зосереджений на спільному перегляді актуальних цілей курикулуму і взятті студентом відловідальності за власне поліпшення [1]. Методика портфоліо вимагає від викладачів оновлення змісту та способів організації самостійної роботи студентів.

Форми контролю в педагогіці вищої школи США, будучи складовою частиною курикулуму, не розглядаються як окрема ланка навчального процесу. Американські педагоги вважають, що здійснення контролю є прямим продовженням роботи в межах навчання: контроль — це не підсумок самостійної навчальної діяльності, не результат, а безперервний процес. З. Гемсон і С. Поулсен стверджують, що форма контролю не так важлива, як важливо те, що під час проведення будь-якої з її видів перед студентом висувують вимоги, які розвинуть у нього мотиваційну готовність до подальшого самостійного навчання, самоудосконалення [6].

Отже, вивчення зарубіжного досвіду дозволяє констатувати, що оцінка знань далеко не вичерпує проблему оцінки якості підготовки вчителя. Оцінка педагогами і самооцінка студентами результатів, досягнутих у процесі виконання самостійної позааудиторної роботи, є важливим стимулом навчання. Вона може сприяти формуванню мотиву, який тісно пов'язаний з інтересом студентів до самостійного учіння, до самовдосконалення. Оцінка і самооцінка дозволяють встановити відповідність досягнутих у процесі самостійного позааудиторного навчання результатів поставленим цілям і завданням навчання, відзначити досягнення студентів, виявити недоліки у їхній навчальній роботі, проектувати шляхи здобуття нових знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Belanoff P. & Dickson M. *Portfolios. Process and Product*. Cook Publishers. — 1997. — P. 24–28.
2. Bruner J. *The Culture of Education*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996. — P. 6.
3. *Career Education. A Lifelong Process*. — Chicago, 1997. — 124 p.
4. Farr R., Tone B. *Portfolio. Performance, Assessment*. Harcourt Brace College Publishers. Fortworth, Philadelphia, Dan Diego, New York, 1998. — 156 p.
5. Frank K. *PDS Schools and Organizations: The Use of Social Network Data*. Michigan State University. Proposal for the First Annual Professional Development. School Research Conference, 1994. — 68 p.
6. Gamson Z. F., Poulsen S. J. *Inventories of Good Practice: The Next Step for Good Practice in Undergraduate Education // AAHE Bulletin*. — 1978. — № 72. — P. 18.
7. Goodman J. *An Analysis of the Seminar's Role in the Education of Student-Teachers. A Case Study Journal of Teacher Education*. — 1983. — № 34. — P. 29.
8. Jervis K. *Eyes of the Child. Three Portfolio Stories. The Series of School Perform*. Teachers College, Columbia University. New York and London, 1996. — 74 p.
9. Одерій Л. П. *Оцінка в міжнародній системі освіти: методологія та інструментарій*. — К., 1995. — 152 с.